

Vegetationsanvändning för trygga miljöer i Kävlinge kommun

- Grönska, stadsplanering och ängslan i tätortsmiljö

Amanda Neleryd
Självständigt arbete vid LTJ- fakulteten, SLU
Landskapsingenjörsprogrammet 2010

Vegetationsanvändning för trygga miljöer i Kävlinge kommun

- Grönska, stadsplanering och ängslan i tätortsmiljö

Amanda Neleryd

Handledare: Elisabeth Lindkvist, Sveriges lantbruksuniversitet, LTJ-fakulteten

Examinator: Mark Huisman, Sveriges lantbruksuniversitet, LTJ-fakulteten

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grund C

Kurstitel: Självständigt arbete, Fakultet för landskapsplanering, Trädgård – och Jordbruksvetenskap, LTJ, SLU

Kurskod: EX0361

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2010

Omslagsbild: Amanda Neleryd

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: otrygg utemiljö, Kävlinge kommun, trygg vegetation

Förord

På väg hem. Det är mörkt ute. Min stad där jag dagtid rör mig obehindrat känns plötsligt hotfull. Jag går snabbt och tar omvägar längs med trafikerade gator och bostadshus.

Det känns tryggare trots att vägen hem är längre. Intresset för mitt eget beteende och många gånger obefogade rädsla i dessa situationer ligger till grund för denna uppsats.

Jag vill först och främst tacka Anna Sahlée som sådde fröet till denna uppsats under ett samtal i Bagarmossen för ungefär ett år sedan. Tack även till Hanna Björklund på Länsstyrelsen som tipsade mig om regeringens och Boverkets satsning gällande tryggare tätorter. Under mina fältstudier i Kävlinge blev familjen Gräsmans hem min värmestuga, där växtinventering byttes ut mot fika och trevligt sällskap. Tack så mycket!

På tre olika adresser i Malmö har det anordnats skrivarstugor under kursens gång. Emma, Patrik, Sofia och Zorro: utan våra pauser, samtal och fikabröd skulle uppsatsskrivandet kännas så mycket tyngre.

Jag vill slutligen även tacka korrekturläsarna Sophie Malmegård och Christer Neleryd. Utan er skulle ord och fraser som ”dock”, ”gällande” och ”mig veterligen” dominera detta arbete.

Bilderna i uppsatsen är främst tagna av mig, Amanda Neleryd. Flygfoton och kartbilder (se Figur 2,3, 8 och 9) är hämtade från www.eniro.se.

Malmö, mars 2010

Amanda Neleryd

Sammanfattning

Alla vill känna sig trygga utomhus, men mörka tunnlar och smala cykelvägar kantade med vegetation gör folk otrygga. Den här uppsatsen består av två delar. Den första delen är teoretisk. Där har jag studerat begreppet trygghet och vegetation i ett större perspektiv. I västvärlden har människan länge format naturen efter sina egna behov. Stilarna har förändrats över århundraden, men det centrala har varit att människans hand ska vara synlig i vegetationen. Det här har resulterat i att vildvuxna platser än idag uppfattas som otrygga. Blomsterrabatter och planteringar man kan se igenom anses trygga och kontrollerade. Samtidigt visar forskning att för monoton vegetation känns tråkig. För att människor ska stimuleras behövs variation i landskapet; hög och låg vegetation så väl som öppna och slutna rum.

Idag finns ett intresse, inte minst från politiskt håll, för att förstå otrygghet och för att kunna göra något åt det. Därför har regeringen gett Boverket i uppdrag att ge bidrag till kommuner som satsar på trygghetsfrämjande projekt. Jag har studerat Kävlinge kommuns projekt *Trygghet i Kävlinge centrum* som utfördes under hösten 2009. I Kävlinge fick kommuninvånare gå på trygghetsvandring och peka ut platser de kände sig otrygga på. Ett tiotal platser pekades ut. I två fall pekades växtligheten ut som en del av problemet. Jag har besökt dessa platser och analyserat dem utifrån ett ekonomiskt och estetiskt perspektiv. Den biologiska mångfalden tas även med i diskussionen.

Sammanfattningsvis kan man säga att teorierna som förespråkar variation, ibland hamnar i konflikt med trygghetsperspektivet. Verkligheten är mer komplex än teorier och trygghetsperspektivet kan inte enbart stå i fokus. Man kan glesa ur buskage i parken, men inte flytta den till ett annat bostadsområde. Man kan förändra planteringarna på vallen men inte flytta cykelbanan till en mindre otrygg plats.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund	1
Avgränsning	1
Syfte & målbeskrivning	1
Frågeställningar	2
Metod och material.....	3
Litteraturstudie.....	4
Biologiska faktorer	4
Kulturella faktorer	4
Faktorer som påverkar upplevelsen.....	5
Sammanfattning	7
Trygghet i Kävlinge kommun	8
Metod och tillvägagångssätt.....	8
Platser som upplevdes otrygga på grund av vegetationen.....	9
Gång- och cykelväg mot Korsbacka och minneslund	9
Sammanfattning Korsbacka	12
Kyrkparken.....	12
Sammanfattning Kyrkparken	17
Resultat	18
Gång- och cykelstråk Korsbacka.....	18
Kyrkparken.....	19
Slutsats	22
Diskussion.....	23
Metod	23
Estetik och biologisk mångfald	24
Ekonomi	24
Litteraturlista	26

Inledning

Bakgrund

Problem rörande trygghet i det offentliga rummet är idag en viktig fråga för svenska kommuner. Boverket har via regeringen fått i uppdrag att samordna ett projekt som rör kommuner runt om i Sverige, där fokus ligger på trygghet i utemiljö ur ett jämställdhetsperspektiv (Boverket, 2009). Detta arbete kommer att avgränsas till ett av dessa projekt, nämligen ett som Kävlinge kommun har arbetat med, rörande trygghet i Kävlinge centrum. Sweco architects fick i uppdrag av Kävlinge kommun att ta reda på vad kommunens invånare hade för upplevelser kring trygghet i Kävlinge centrum. Kommuninvånarna har bjudits in till kvällsvandringar där kvinnor och män var för sig fått berätta hur de upplever centrum på kvällen. Utifrån insamlad information under projektets olika träffar, utformade Sweco Architects ett antal gestaltningsförslag för platser som upplevts som speciellt otrygga (Abu-Bakr et al., 2009, s 1).

Detta arbete fokuserar på vilken roll vegetationen spelar i denna fråga. Ämnet diskuteras ur ett estetiskt och ekonomiskt perspektiv. Dessutom tas den biologiska mångfalden med i diskussionen.

Avgränsning

Litteraturdelens fokus ligger främst i en generell presentation gällande vilka faktorer man bör tänka på då man planerar, anlägger eller restaurerar grönområden i det offentliga rummet. Det finns även ett kapitel som belyser västvärldens relation till naturen och hur detta har gett uttryck i olika typer av landskapstilar.

Flera parametrar spelar in för att skapa en trygg utemiljö, såsom belysning och stadsplanering. Jag har valt att avgränsa arbetet till vegetationsanvändning för trygga utemiljöer, med fokus på lignoser intill gångstråk.

Syfte & målbeskrivning

Vegetationens påverkan på människors upplevda trygghet ligger till grund för denna uppsats. Syftet med arbetet är att få en förståelse på vilken roll växtlighet spelar när det gäller upplevd

trygghet i utemiljö. Målet är att utifrån litteratur beskriva olika strategier för hur vegetation kan förhindra att människor upplever miljön som otrygg.

Förslag ges på hur vegetationen bör anpassas på dessa platser, samt strategier för hur skötsel och eventuell anläggning kan gå till. De ekonomiska och estetiska aspekterna kommer att diskuteras utifrån de strategier jag finner, även den biologiska mångfalden kommer att diskuteras utifrån de förändringar som strategierna medför.

Frågeställningar

Hur påverkar vegetation människors upplevda trygghet?

Vad påverkar upplevelsen av ett grönområde i tätortsmiljö?

Vilka strategier kan användas för att grönområden ska kännas trygga?

Metod och material

Arbetet domineras av en litteraturstudie. För att kunna diskutera ämnet ur ett ekonomiskt, estetiskt perspektiv valdes litteratur med fokus på historia, växtteknik och miljöpsykologi.

En historisk översikt har gjorts gällande hur människan använt och anpassat naturen under olika perioder. Denna del syftar till att få en förståelse för vad som ligger till grund för hur man idag uppfattar det offentliga rummets grönområden.

Litteraturstudien har även fått ett miljöpsykologiskt kapitel, som belyser vilka faktorer som påverkar människors upplevelser i grönområden. Den roll placeringen av vegetationsytor längs med gångstråk spelar, finns även med i denna del. Sökning av litteratur har gjorts genom bibliotekets sökmotor Lukas, Epsilon samt databasen CAB. Litteraturtips har även kommit från handledare Elisabeth Lindqvist samt Björn Wiström som varit delaktig i ett liknande trygghetsprojekt på studentbostadsgårdar i Lund. Den litteratur som använts är främst vetenskapliga artiklar, rapporter och publicerad facklitteratur, vilka använts som förstahandskällor. Sökorden som använts är otrygghet, offentliga rummet, utemiljö, vegetation, grönstråk och grönområde.

De teorier som belysts i litteraturdelen har applicerats på Kävlinge kommuns trygghetsprojekt i Kävlinge centrum. En sammanställning av vad Kävlinge kommun kommit fram till har gjorts. Två platser där vegetation nämnts som en otrygg faktor har studerats under två besök i kommunen, vilken gjordes under slutet på januari samt mitten på februari.

Vegetationen på platsen har inventerats, dock har fokus lagts på planteringarna invid de större gångstråken. Att studera specifika sorter har inte varit arbetets mål utan den generella rumsliga upplevelse som vegetation tillför platsen. Fältstudiens huvudsyfte har varit att titta på växtkvalitet och komposition bland lignoser. Inventering har utförts på plats under besöken, då de lignoser som under vintern är avlödade endast har artbestämts.

Sweco architects förändringsförslag gällande en av platserna diskuteras även i arbetet.

Litteraturstudie

Biologiska faktorer

De platser som generellt upplevs som trygga är platser där risken för dolda hot är minimal. Öppna platser med trädgångar och solitära träd upplever besökare som trygga på grund av landskapets överblick. Människans ursprung i naturen spelar en viss roll, då denna typ av miljö gör det möjligt att upptäcka faror i god tid. (Lundgren et al., 2007, s 10)

Kulturella faktorer

Förutom den biologiska aspekten spelar det kulturella perspektivet en stor roll (Jorgensen, 2004, s 297). Traditionen rörande grönområden i Europa har fokuserat på ett mer antropocentriskt synsätt där människans behov står i första rummet (Bucht et al., 1994, s 23).

Sedan århundraden tillbaka har människan intresserat sig för att kontrollera naturen och det landskap hon befunnit sig i. Den Europeiska trädgårdshistorien visar på ett flertal olika stilar där man format landskapet efter människans behov och de trender som vid tiden var rådande. Renässansstilen mellan 1300-talets slut och 1500-talet byggde geometriska former hämtade från naturen, där välbalanserade jämviktideal låg i fokus. Barockstilen som sedan tog vid innebar ett mer arkitektoniskt uttryck, där parkens stil tog inspiration från byggnadernas utseende, där bl.a. symmetri och oändliga perspektiv låg i fokus. Under 1700-talet blev landskapsträdgården den stil som dominerade inom trädgårdskonsten. Från ett starkt arkitektoniskt uttryck, började man nu inspireras av en mer naturlig stil. (Schnitler 1917, s 3)

De grönområden som idag finns i städer och tätorter, har vuxit fram under 200 år och grundar sig i den inflyttning som många människor gjorde från landsbygden in till staden på grund av industrialiseringen. Den dåliga luft som uppkom genom användning av fossila bränslen, resulterade i en ökad efterfrågan på gröna ytor i stadsmiljön. Många av de befästningsvallar som fanns kvar runt städerna, gjordes om till promenad- och parkstråk. Inspiration från dessa kom till viss del från den engelska landskapsparken, men framför allt från den tyska stilen som bl. a. bestod av blomsterplanteringar, exotiska växter och slingrande gångstråk. (Bucht et al., 1994, s 13) Dessa typer av ordnade parklandskap, är fortfarande dominerande i det urbana landskapet (Jorgensen, 2004, s 294).

Motsatsen till de ordnade parkstilarna är det mer naturliga planteringarna. I urban miljö finns dessa ofta på tomter där det tidigare funnits bebyggelse eller industrier där växtligheten fått etablera sig utan mänsklig påverkan. (Jorgensen, 2004, s 294)

Faktorer som påverkar upplevelsen

Forskning har visat att uppfattningen av vad som upplevs som en trygg plats kan skilja stort beroende på en rad olika faktorer, såsom ålder, kön, platsens placering (Jorgensen, 2004, s 298). Kvinnors och mäns upplevelser av otrygghet skiljer sig åt. Detta gäller även för olika åldrar inom grupperna. Medan den dominerande rädslan bland män visar sig bygga på en social otrygghet (t. ex arbetslöshet, bostadslöshet), är kvinnor i olika åldrar mer oroliga för olika typer av våldsrelaterade brott (Sandstig, 2003, s 20). Främst bygger rädslan hos kvinnor på oron att bli våldtagna. Känslan av otrygghet och rädslan för att utsättas för våld, påverkar och begränsar framför allt kvinnors rörlighet i det offentliga rummet. (Andersson 2002, s 3)

För att kunna röra sig igenom ett område läser, medvetet eller omedvetet, människor av det. Detta görs för att upptäcka platsens upplevda säkra och osäkra områden. Det finns en rad olika faktorer som påverkar hur landskapet uppfattas av dess besökare. Det visuella intrycket är avgörande för hur en plats uppfattas och kommer att utforskas. Dolda siktlinjer skapar en känsla av otrygghet vilket uppstår exempelvis vid planteringar med tät vegetation, där placeringen av planteringsytorna blockerar siktlinjen. Denna typ av hinder skapar en känsla av svårkomlighet och undviks därför ofta av platsens besökare. Öppna och halvöppna ytor ger besökare uppsikt över landskapet, man kan både se och bli sedd av förbipasserande (Kaplan et al., 1998, s 33-34)

För att öka känslan av trygghet på en plats, bör man därför ta hänsyn till siktlinjer, men även ha kunskap om vilken typ av vegetation som uppfyller kraven på trygghet. Planteringar med träd och lägre undervegetation som låter besökaren se genom planteringen är ofta den typ av plantering som många människor föredrar. (Kaplan et al., 1998, s 35)

Tät vegetation intill gångstråk upplevs ofta som otrygg. Genom att undvika tät vegetation intill dessa platser, skapar man en bättre överblick över området och ger känslan av att gångstråket är mycket bredare. För öppna platser med för lite variation kan kännas tråkiga. Man bör fundera kring det fokus som läggs på den visuella upplevelsen, eftersom denna lätt överskuggar platsens andra upplevelsevärden (Jorgensen 2004, s 298). Därför är det viktigt att hitta en balansgång mellan att platsen ska kännas spännande att utforska samtidigt som besökarna ska känna sig trygga. (Kaplan et al., 1998, s 33)

Sammanhängande områden underlättar förståelsen för platsen. För att uppnå detta, bör det finnas en avgränsning kring platsen men även avgränsningar inne i området. Detta skapas genom att variera både vegetation och markbeläggningar. För stora ytor av ett och

samma material, exempelvis gräs, skapar en monoton och ointressant upplevelse. Genom att bryta upp stora ytor med planteringar och gångar skapar man en intressant och varierande miljö att utforska. Variation i landskapet skapas även genom att växla mellan öppna och slutna områden. (Kaplan et al., 1998, s 40)

En intressant plats har ofta en viss del mystik integrerad. Mystik skapar man genom variation i landskapet. Slingrande gångar, träddungar som delvis skymmer siktlinjer, häckar, växtmaterial som på olika sätt släpper igenom ljus. (Kaplan et al., 1998, s 43-44)

De platser som ofta nämns som otrygga i utemiljön har ofta anknytning till vegetation. Täta, lummiga grönstråk som på dagen känns inbjudande att vistas i kan på kvällen upplevas som mörka, instängda och obehagliga. I en del fall har tiden på dygnet mindre betydelse för upplevelsen av trygghet. Ett område med tät vegetation och blockerade siktlinjer i glest befolkade områden kan även på dagtid kännas otryggt att vistas i. (Andersson, 2002, s 4-6)

Den rumslighet som vegetationen skapar tillsammans med växtlighetens struktur, är båda två viktiga faktorer för vilka känslor som väcks hos platsens besökare. För att skapa en trygg upplevelse för platsens besökare bör man därför både ta hänsyn till hur vegetationsytorna placerats samt i vilken utsträckning vegetationen döljer viktiga siktlinjer. I en engelsk studie skapade man med hjälp av tre olika typer av vegetationsplaceringar invid gångstråk och fem olika typer av undervegetation, femton fiktiva platser. Dessa platser togs fram genom bildredigeringsprogram och visades för studiens deltagare, vilka fick rangordna dessa utifrån hur säkra de kändes sig i respektive miljö. De tre olika typerna av vegetationsplaceringar som man använde sig av i studien var följande:

- träddungar på båda sidor av gångstråk
- träddunge på vänster sida av gångstråk samt ett träd på andra sidan gången.
- endast träddunge på vänster sida om stråket.

Undervegetationen bestod av fem olika typer:

- ingen undervegetation
- plantering med blommor
- tät undervegetation med blommor
- flerskiktat skogsbryn

Resultaten man fick fram i denna studie var att upplevelsen av otrygghet påverkades i hög grad av placeringen av planteringarna. Kraftig vegetation på båda sidor av gångstråken upplevdes otrygga. Vegetation på ena sidan tillsammans med ett träd på andra sidan upplevdes som relativt tryggt, medan endast vegetation på ena sidan upplevdes som tryggt. Skogsbryn påverkade endast deltagarna då den kombinerades med planteringar antingen båda sidor av gångstråket eller bara på ena sidan. Dock kändes brynen överlag mer otrygga än de andra typerna av undervegetation. Den täta undervegetationen upplevdes otrygg i de bilder där man hade planteringar på båda sidor av gångstråket, medan denna typ av undervegetation upplevdes mindre otrygg i de bilder där det endast fanns vegetation på ena sidan gången. I de bilderna där man placerat vegetation på ena sidan vägen och ett träd på den andra sidan fokuserade försökspersonerna inte lika mycket på undervegetationen. Detta gällde även då man i denna plantering satt in skogsbryn som undervegetation. (Jorgensen et al., 2002, s 138-148)

Sammanfattning

Flera faktorer spelar in gällande hur människor upplever grönstråken i det offentliga rummet. Historiskt har naturen i västvärlden setts ur ett antropocentriskt perspektiv, dvs. där man utgått från att människan står i fokus och naturens roll är att tillfredställa människans behov (Bucht et al., 1994, s 23). Den engelska landskapsparken eller den tyska parkstilen är exempel på den typ av ordnad natur som använts i de offentliga rummen (Schnitler 1917, s 3).

Naturlika planteringar i offentlig miljö är den typ av plantering som ofta upplevs som otrygg. Detta beror bland annat på att människans påverkan upplevs som minimal. I majoriteten av den litteratur som använts i arbetet visar det sig att där vegetation skymmer siktlinjer upplevs rummet som otryggt. Den naturliga vegetation som man möter i urban miljö, har ofta etablerat sig på platser som inte utnyttjas; rivningstomter, överbliven mark i industriområden för att nämna några exempel. (Jorgensen, 2004, s 294)

Halvöppna och öppna platser där man kan se igenom planteringarna är den typ av miljö som människor i regel föredrar. Trots denna inställning visar det sig att placeringen har en viktig roll i hur platsen upplevs (Jorgensen et al., 2002, s 138-148). Det är viktigt att inte enbart fokusera på trygghetsperspektivet vid planering eller restaurering av grönområden. Grönstråk som upplevs som intressanta, är varierande, både i val av växtmaterial, placering samt möjligheten till olika typer av aktivitetsutövning. (Kaplan et al., 1998, s 43-44)

Trygghet i Kävlinge kommun

Boverket har på uppdrag av regeringen, fått ansvara för ett riksomfattande trygghetsprojekt, där kommuner i hela Sverige fått möjligheten att söka pengar till projekt rörande trygghetsfrågor i stads- och tätortsmiljö ur ett jämställdhetsperspektiv (Boverket, 2009). Ett av projekten som beviljats pengar är Kävlinge kommuns satsning *Trygghet i Kävlinge centrum*. Sweco architects fick i uppdrag av Kävlinge kommun att undersöka kommuninvånarnas upplevda känsla av trygghet i Kävlinge centrum. Syftet med projektet var att med fokus på män och kvinnors upplevelser skapa förståelse för hur kommuninvånarna uppfattar utemiljön i Kävlinge centrum. (Abu-Bakr et al., 2009, s 1)

Metod och tillvägagångssätt

För att nå ut till kommuninvånare i olika åldersgrupper använde man sig av affischering på valda platser samt direktkontakt med olika organisationer och föreningar i kommunen. Under projektets första workshop fick deltagarna göra en trygghetsvandring i Kävlinge centrum. Vid en trygghetsvandring promenerar de som arbetar med projektet tillsammans med de boende genom det valda området, vilket skapar en bättre förståelse för den plats som ska undersökas (Polismyndigheten i Stockholms län, 2005). Deltagarna i Kävlinge kommuns trygghetsprojekt fick under vandringen beskriva ur ett trygghetsperspektiv, sina upplevelser kring rundans olika platser. (Abu-Bakr et al., 2009, s 6-7)

Projektets andra workshop fokuserade på att komma med lösningar gällande de platser som upplevts som otrygga. Grupperna delades här in åldersvis. Ett flygfoto över området fungerade som en spelplan, där deltagarna fick använda sig av spelbrickor med olika typer av symboler för att tydliggöra de känslor som upplevdes på de olika platserna. (Abu-Bakr et al., 2009, s 7)

Platser som upplevdes otrygga på grund av vegetationen

Gång- och cykelväg mot Korsbacka och minneslund

Figur 2. Flygfoto över gång- och cykelstråk Korsbacka.

En gång- och cykelbana ansluter till Västergatan i Kävslinge centrum vid bostadsområdet Korsbacka, se figur 2 och 3. Väster om gång- och cykelbanan ligger Korsbacka kyrka med omgivande kyrkogård. På östra sidan ligger kyrkogårdens minneslund. Stråket löper genom Korsbacka kyrkogård, se figur 4 och 5, vidare under en tunnel och fortsätter till Korsbackaskolan och bostadsområden. Planteringarna på vardera sidan sluttar brant ner mot gång- och cykelstråket.

Figur 3. Kartbild över gång- och cykelstråk Korsbacka.

Planteringen som angränsar till kyrkogården består av olika typer av tät vegetation. Området närmast kyrkogården består av flera arter, både planterade och frösådda.

I början av gångstråket dominerar en samling *Cornus alba* 'Sibirica' på båda sidor. Förutom dessa nämnda arter, är den vanligaste förekommande *Cotoneaster x suecicus* 'Skogholm'. Denna varieras med *Ribes alpinum*, *Rosa canina* och *Sambucus nigra*. På några ställen förekommer även *Acer sp.*

Figur 4 & 5. Planteringar från Västergatan fram till tunnel.

Figur 6 & 7. Ingång till minneslunden.

Gång- och cykelstråket går längs med kyrkogårdens minneslund och kyrkogård. Minneslunden ligger i nordöstlig riktning. Dit tar man sig genom en trappa som även den kantas av *Cotoneaster x suecicus* 'Skogholm', se figur 6 och 7.

Det finns även här inslag av de arter som tidigare nämnts i planteringarna längs med gång- och cykelvägen. Innanför grinden skymms siktlinjer av *Coryllus sp* samt *Abies sp*. Längs med minneslunden innanför grinden domineras planteringarna av träd och högre buskage.

De kvinnliga deltagarna i projektet upplevde generellt denna plats som otrygg. Denna känsla upplevdes inte endast under kvällstid utan även på dagen, vilket framför allt berodde på att området saknar överblick. Vegetationen som omger gång- och cykelstråket får enligt deltagarna platsen att kännas instängd. De sluttande planteringarna skapar känslan av att vegetationen känns påträngande och på vissa ställen för hög. Minneslunden kändes även den som undangömd i grönska, vilket deltagarna inte upplevde som positivt.

Workshopens manliga deltagare upplevde en allmän otrygg känsla, då de besökte platsen. Generellt användes ord som otrygg och mörk om platsen. De nämnde dock inte vegetationen som en orsak till upplevelsen av dessa känslor.

De vanligast förekommande växterna vid gång- och cykelstråket mot Korsbacka

Cornus alba 'Sibirica' – korallkornell

Cotoneaster x suecicus 'Skogholm' - skogholmsoxbär

Ribes alpinum L. - måbär

Rosa canina – nyponros

Sambucus nigra - fläder

Acer saccharinum L. – silverlön

Sweco Architects gestaltungsforstag

I slutet av rapporten presenterar Sweco architects ett gestaltungsforstag for cykel- och gangstraket. Forslaget har anpassats och utvecklats efter de forslag som deltagarna presenterat under projektets två workshops. I forandlingsforslaget fokuserar man på att oppna upp området. Slanternas görs mindre branta och nuvarande vegetation tas bort och ersätts med gräs med inslag av vårlökar med varierande blomningsperioder. Vegetationen uppe på krönet i direkt anslutning till kyrkogård och minneslund sparas för att behålla dessa platsers rumslighet.

Sammanfattning Korsbacka

Gång- och cykelstraket mot Korsbacka är beläget genom Korsbacka kyrkogård. I kombination med strakets nedsänkta läge upplevs platsen som väldigt isolerad. Vegetationen i planteringarna har på sina ställen ett vildvuxet utseende och på ett par ställen syns frösått växtmaterial. För många av de som nyttjar vägen finns det inga alternativa vägar. Straket är den närmsta vägen till Korsbacka och många av kyrkogårdens besökare använder vägen för att ta sig till bl.a. minneslunden.

Kyrkparken

Söder om Korsbacka kyrka, på andra sidan Västergatan ligger Kyrkparken, se figur 8 och 9. Området är ungefär 8000 m² och delas på mitten av Solanumspåret - den gamla järnvägsrälsen. Spåret som är nedsänkt fungerar idag som ett genomfartsstråk för fotgängare och cyklister. Ytorna sydost och nordost om parken består av bostäder. Mot parkens resterande två sidor finns två kyrkor, kyrkogård samt en skola.

Figur 8. Flygfoto över Kyrkparken.

Figur 9. Kartbild över Kyrkparken.

Parken består av en öppen plats i parkens mitt, medan kortsidorna främst består av äldre träd och buskage. Den mindre triangelformiga parkdelen som vetter ut mot Västergatan, består av ett flertal planteringar. Längs med den gamla järnvägsrälsen växer en trädallé bestående av *Sorbus aria* 'Gigantea'. Utmed skolan och kyrkan växer knuthamlad *Tilia sp.* Mot Västergatan finns ett antal planteringar med buskskikt och större träd med kraftiga stammar.

Entréer och större gångstråk

Figur 10. Ingång till Kyrkparken från Västergatan.

Parkens främsta genomfartsstråk går längs med bostadsbebyggelse, se figur 11. Vid ingången från Västergatan finns bostadshus på vänster sida. Vegetationen på denna sida är tät och domineras av häckar, buskage och träd.

Figur 11. Plantering innanför häck.

På ingångens högra sida växer en klippt häck av *Fagus sylvatica* och innanför denna ett ca 2 meter högt buskage, se figur 11. På höger sida finns även en mindre byggnad, tillhörande kommunen. Träden i denna del är stora och består av bl.a. *Quercus sp* samt *Fagus sylvatica*. Trädens kronor skapar, även vintertid, ett kompakt tak över denna del av parken

Figur 12. Ingång till Kyrkparken från
Bruksgatan.

Figur 13. Gångstråk utmed flerbostadshus.

Samma sträcka med entrén från Bruksgatan möts besökarna av tät vegetation som planterats utmed villaträdgårdar på höger sida, samt ett antal högre buskage bestående av *Viburnum rhytidophyllum* utmed flerbostadshusen i parkens sydöstra del, se figur 12 och 13. På andra sidan gångstråket längs med flerbostadshusen finns ett par buskage med glesa buskar och träd.

Figur 14. Gångstråk i närheten av Annelundsvägen.

Gångstråket i parkens sydvästra del omges av mer öppna ytor och längs med Gamla kyrkan och skolan går Annelundsgatan som slutar vid Västergatan, se figur 14. Ytan domineras av ett antal högre träd samt några glesa lägre buskage.

Figur 15. Solanumspåret intill Västergatan.

Från Västergatan kan man även ta sig genom parken via den gamla rälsen. På vänster sida om man kommer från Västergatan växer en klippt häck av *Fagus sylvatica*, ca 1,30 m hög och på stråkets högra sida växer den redan nämnda trädallén, se figur 15.

Figur 16. Gångstråk innanför bokhäck vid solanumspåret.

Innanför bokhäcken intill rälsen finns ett gångstråk där ett flertal högre buskage avgränsar gångstråket från den öppnare gräsytan i parkens centrum, se figur 16. Buskagen består av buskar med varierande höjd mellan 1-3 meter. De dominerande växterna är *Phiadelphus coronarius* sp.

Cornus alba 'Sibirica', *Spiraea* sp, *Ribes alpina*, *Forsythia x intermedia* och *Sambucus nigra* L.

Både männen och kvinnorna i projektet ansåg att platsen kändes mörk och otrygg. Båda grupperna menade dock att det fanns alternativa vägar runt om parken som man kunde välja istället för att passera genom parken kvällstid.

De vanligast förekommande växterna i Kyrkparken

Buskage

Phiadelphus coronarius 3m – doftschersmin

Cornus alba 'Sibirica' 2m – korallkornell

Spiraea sp. 1m - spirea

Ribes alpina 2m – måbär

Forsythia x intermedia 2-3 m - forsythia

Sambucus nigra – fläder

Träd

Sorbus aria 'Gigantea' - jättevitol

Sorbus aucuparia L.- rönn

Acer pseudoplatanus - sykomorlön

Betula pubescens - glasbjörk

Larix sp.- lärk

Aesculus hippocastanum - hästkastanj

Cersidiphyllum sp. 10 m – katsura

Fagus sylvatica - bok

Carpinus betulus - avenbok

Sammanfattning Kyrkparken

Parken undviks på kvällen av förbipasserande men upplevs inte som lika otryggt som gång- och cykelstråket mot Korsbacka. På två sidor av parken finns villor och flerbostadshus.

Dessutom finns det alternativa vägar att använda under dygnets mörka timmar.

Det finns tät vegetationen på båda sidor av gångstråken på ett par ställen i parken. En av dessa platser är ingången från Västergatan. Det allmänna intrycket av växtligheten i parken är att den är eftersatt. På flera ställen syns träd med olika typer av stamskador eller brutna grenar. I planteringarna under träden skuggas buskarna ut vilket på många ställen leder till att växterna tappat sitt optimala uttryck.

Resultat

Gång- och cykelstråk Korsbacka

Gång- och cykelvägen mot Korsbacka upplevdes som otrygg av de flesta deltagarna i trygghetsvandringen, men främst var det kvinnorna som kände sig utsatta. Områden där man kan bli sedd upplevs som tryggare än områden där man kan passera obemärkt, visar flera studier (Kaplan et al., 1998, s 33-34). Tyvärr är gång- och cykelstråkets placering ett av platsens stora problem då den ligger avskilt, långt ifrån bostadsområden där människor rör sig.

Vegetationens placering spelar en viktig roll. Här överinstämmer teorierna i litteraturstudien med de kvinnliga deltagarnas upplevelser. Tät vegetation på båda sidor om ett stråk får besökare att känna sig både instängda och utsatta (Kaplan et al., 1998, s 33-34). Trots att de sluttande planteringar som omger gång- och cykelstråket domineras av låg och tät vegetation vilket föredras i litteraturstudiedelen, upplevs vegetationen som påträngande. Problemet är sluttningen som i kombination med frösått växtmaterial, upplevs som isolerad, bortglömd och eftersatt. Placeringen av högre växtmaterial vid anslutande vägar begränsar ytterligare överblicken på platsen och påverkar upplevelsen av trygghet eftersom vegetationen avgränsar platsen från kringliggande område.

I Sweco architects förslag till förändringar av gång- och cykelstråket mot Korsbacka ligger fokus på att öka säkerheten. Platsen kommer genom detta förändringsförslag att upplevas som mer öppet, eftersom vegetationen i slänterna tas bort. Däremot har Sweco architects inte tagit hänsyn till en variation av vegetation på platsen utan istället fokuserat på gräsklädda slänter där den enda blomningen sker via lökväxter under våren. Detta gynnar inte en biologisk mångfald. Skötselaspekten på denna plats bör diskuteras. När man planterar lök i gräs, bör gräsytan inte klippas förrän långt i juni om lökarna ska hinna vissna ner, vilket ger ett mindre estetiskt tilltalande uttryck under försommaren. Vad är gräsykans kvaliteter efter blomning mer än bara en gräsyta? Ur skötselsynpunkt kan problem även uppstå vid gräsklippning, med tanke på slänternas lutning. Trots att man till viss del släntar ut dem, är det svårt att bortse från detta problem.

Gång- och cykelstråket används av många Kävlingebor, och jag anser att det bör utnyttjas på ett bättre sätt. Här finns möjligheten att plantera så att förbipasserande kan se spännande och varierande vegetation på nära håll. Lignoser med spännande blomning, doftande växter där platsens nedsänkta läge hjälper till att intensifiera denna kvalitet; med placeringen i åtanke skulle man kunna skapa intressanta och estetiskt tilltalande planteringar.

Utöver Sweco architects förslag kan man plantera gruppvis med flerstammiga buskar en bit upp på slänten. Vid placeringen är det viktigt att inte vegetationen hamnar för nära gångstråket. Dessutom bör man även se till att buskagen inte placeras på båda sidor samtidigt utan en sida hålls öppen.

Amelanchier lamarckii - häggmispel, som trots sin höjd har ett växtsätt som underlättar sikt igenom grenverket. I kombination med torktåliga nävor som tar vid då vårlökarnas blomning är slut, är en kombination som kan göra platsen mer intressant att vistas i och dessutom mer estetiskt tilltalande. Tillsammans med vinterblommande buskar, exempelvis *Viburnum x bodnantense* – hybridkejsarolvon, kan en sådan här plantering ha kvaliteter under större delen av året. Skötseln för en sådan plats är, förutom skräpplockning, mer intensiv fram till midsommar eftersom planteringen behöver ogrärensas. Efter denna period kräver platsen inte lika mycket skötsel, då de marktäckande perennerna täcker ytan.

De föreslagna förändringarna bör man även granska ur ett växtdynamiskt perspektiv. Tar man in buskar på en plats som denna bör man tänka på hur man placerar dem i förhållande till varandra, samt hur frekvent skötsel som behövs för att undvika att slutningarna ser vildvuxna och eftersatta ut. *Amelanchier lamarckii* – häggmispel, med sitt flerstammiga upprätta växtsätt skapar genomsiktliga planteringar. Denna sort kan bli närmre 4 meter hög. Trots höjden på buskarna, kan de ge mindre branta slänter ett öppet uttryck om de placeras en bit in i planteringen, förutsatt att de kombineras med lägre vegetation.

Gång- och cykelstråkets stora problem är läget. Det är svårt att bli av med den upplevda otryggheten helt och fullt på denna plats. Det visuella intrycket handlar inte bara om att kunna se utan också om att kunna bli sedd (Kaplan et al., 1998, s 33-34). Eftersom det varken finns bostäder eller trafikerade vägar, upplevs platsen som otrygg hos många som använder gångstråket. Trots att siktlinjerna öppnas upp i Sweco architects förslag, blir utsattheten fortsatt påtaglig, framför allt vid möten på kvällstid. När gångstråk är placerade på detta, lite avlägsna sätt, anser jag, att man bör satsa lite extra på att visa för de passerande att platsen regelbundet ses över och sköts om.

Kyrkparken

Sweco architects har inte gjort något förändringsförslag för kyrkparken. Till skillnad från gång- och cykelstråket, så är parken inget område man måste passera, eftersom det finns gator runt den. Givetvis måste kommuner prioritera vad man ska satsa på, men med små medel skulle man kunna öka tryggheten i parken, även om jag anser att parken skulle behöva

en omfattande restaurering. På flera håll i är träden beskurna felaktigt. Det finns träd med för stora snittytor, stamskador, brutna grenar samt buskage som på grund av sitt skuggiga läge under de stora träden, skjutit i höjden och förlorat sitt egentliga habitus, se Figur 16, 17 och 18. Det skadade växtmaterialet, i kombination med de träd och buskar som frösått sig på platsen bör avlägsnas för att minska otryggheten. Enligt litteraturstudien är eftersatt underhåll en stor anledning till olust (Andersson, 2002, s 4-6).

Figur 17, 18 & 19. Stamskador, felaktig beskärning och glesa buskage.

Parken uppfyller flera kriterier som nämns i litteraturstudien gällande otrygghet. Växtligheten är eftersatt vilket får parken att framstå som vildvuxen och människans påverkan känns avlägsen. Här spelar västerländsk parkhistoria och kultur en stor roll. Vi är vana vid att parken är utformad efter våra behov och att den har en tydlig mänsklig påverkan (Bucht et al. 1994). Vid trygghetsvandringen var det tydligt att deltagarna vuxit upp med just den europeiska parktraditionen.

Studerar man parkens entréer är det lätt att förstå dessa känslor. Entrén vid Västergatan intill villaträdgårdarna, består av tät vegetation på båda sidor. Sådana platser med tät växtlighet på båda sidor, upplevs ofta som otrygga. (Jorgensen et al., 2002, s 147)

Mitt förslag för att åtgärda problemet, utan att bygga om hela parken, är att man avlägsnar vegetation som skymmer sikten. En del av häcken vid Västergatans entré (se Figur 11 och 12) måste bort om man ska skapa bättre uppsikt in i parken. Vidare anser jag att man måste ta bort en del träd i denna del av parken för att släppa in mer ljus.

Entrén på samma sträcka men med ingång från Bruksgatan har ett öppnare intryck med bättre sikt in i parken. Däremot är planteringarna längs med flerbostadshusen och gångstråket, på sina håll täta och placerade nära gången, vilket förstärker otryggheten (se Figur 13 och 14). Längs med denna sträcka behöver vegetationen ses över och gallras ur. Planteringarna bestående av *Viburnum rhytidophyllum* – rynkolvon, kan behållas, men planteringarna på motsatt sida måste gallras ur. Enligt studier gällande placering av

vegetation, kan man avlägsna buskvegetationen på höger sida och låta träden vara kvar. Detta görs för att öppna upp och skapa siktlinjer in i parken.

Siktlinjer, variation av vegetation och placering av planteringsytor är alla viktiga komponenter för människors upplevelser av en plats. Därför är det viktigt att en kommun inte bara väljer växter med omsorg utan också har en framtidsvision om hur planteringarna ska utvecklas. Vad händer om tio år? Kommer platsen att se vildvuxen ut? Både litteraturstudien och rapporten från Kävlinge kommun visar på att människor upplever just eftersatt vegetation som otrygg.

Parken är inte till sin fördel under vintern. Växtmaterialet som domineras av lövfällande lignoser ger ett risigt uttryck. Parken saknar vintergrönt växtmaterial vilket skulle kunna skapa varierande och intressanta planteringar även på vintern. Dessutom skulle de fungera som skydd för de djur som vistas i parkområdet vintertid. Trots att vintergröna växter kan upplevas som otrygga, kan man med rätt kunskaper gällande placering skapa en trygg och estetisk tilltalande park. Enligt Kaplan och Kaplan (1998) är varierad vegetation, grupperat på rätt sätt stimulerande för besökare.

Slutsats

Som projektör eller ansvarig för drift och underhåll, är det många parametrar som spelar roll när skötsel aspekten ska inkluderas i grönstråken. Därför har jag valt att sist i arbetet ta upp några punkter som jag anser viktiga för de människor som kommer att arbeta med denna fråga.

- Se över planteringars placering intill gångstråk. Undvik täta buskage på båda sidor, dock behöver man inte utesluta den täta växtligheten. Se snarare till att tillgång till siktlinjer hela tiden är möjlig.
- Naturlika planteringar kan med fördel användas i anslutning till gångstråk, om man tar hänsyn till föregående punkt. Genom en större variation på växmaterial i planteringarna, kan även den biologiska mångfalden gynnas.
- Vid avlägsna men ändå flitigt använda gångstråk, bör man satsa på varierande och estetiskt tilltalande planteringar, där människans påverkan är tydlig.
- Eftersatta och förvuxna planteringar skapar otrygghet. Se därför till att tänka växtdynamiskt. Hur kommer planteringen att utvecklas? Planera för hur planteringen kommer att utvecklas för att undvika dyra och mer omfattande förändringar.
- Efterfråga kunskap samt vidareutbilda personalen. Kostnaderna kan bli stora i längden när vegetation sköts på ett felaktigt sätt.
- Använd trygghetsvandringar med jämna mellanrum för att få information hur grönstråken används, vad som fungerar och vad som inte fungerar.

Diskussion

Metod

Det tog tid att bestämma sig för vilken litteratur som skulle användas i arbetet, eftersom trygghet i offentlig miljö bygger på flera olika faktorer, såsom belysning, bebyggelse, rörelse i området, olika åldersgruppers upplevelser av otrygghet för att nämna några. Den litteratur som till slut valdes för att den kändes intressant för uppsatsens ämne och frågeställning, fokuserade dels på den historiska aspekten, men också hur uppbyggnad och planering av grönområden påverkar människors upplevelser rörande trygghet. Den historiska delen behandlar främst vilken typ av vegetation vi är vana att se i offentlig miljö och därigenom skapar trygghet.

Sökning av litteratur gjordes genom bibliotekets sökmotor Lukas, Epsilon samt databasen CAB. Litteraturtips kom bl.a. från handledare Elisabeth Lindkvist samt Björn Wiström – doktorand inom området landskapsutveckling. Den sistnämnda har varit delaktig i ett annat av Boverkets trygghetsprojekt i norra Lund. Han tipsade bland annat om artikeln *Woodland spaces and edges: their impact on perception of safety and preference*, vilken blev en av de viktigare byggstenarna av litteraturdelen.

Figur 20. Korsbacka

Två besök i Kävlinge gjordes. Gällande inventering av växter, påverkade årstiden ett korrekt resultat. Framför allt var det många gånger svårt att sortbestämma lignoserna som fanns på de två valda platserna. Kyrkparken var den svåraste platsen att undersöka. På grund av snön var

det problematiskt att avgöra var parkens alla gångstråk fanns, vilket var avgörande för studien. Parkens stora gångstråk blev därför de som främst studerades, då det var tydligt genom fotspåren i snön, att det var längs med dessa stråk människor rörde sig. Om fältstudien gjorts under sommaren hade alla gångstråk i parken kunnat studeras och därigenom fler exempel kunnat diskuteras.

Gång- och cykelstråket mot Korsbacka var inte lika problematiskt att undersöka (se figur 20). Stråket hade skottats och vegetationen som dominerades av *Cotoneaster x suecicus* 'Skogholm', är vintergrön vilket underlättade för den upplevelse vegetationen gav platsen.

Estetik och biologisk mångfald

Samtidigt som trygghet idag diskuteras inom den gröna sektorn, talas det även om vikten av biologisk mångfald i det offentliga rummet. En varierad flora och fauna är viktigt att ta in vid projektering och planering av grönområden och litteraturstudien visar att man inte behöver utesluta den biologiska mångfalden för att skapa trygga grönområden. Detta känns intressant framför allt då det gäller hur man tidigare sett på vegetation i förhållande till upplevd trygghet. Tidigare studier (Kaplan et al., 1998) visar på det antropocentriska synsätt man tidigare haft till naturen, där naturen formades efter människors behov. Senare gjorda studier (Jorgensen, 2002) visar på ett mer biocentriskt synsätt, där man kan ta hänsyn till fler komponenter, exempelvis biologisk mångfald. Platser som gång- och cykelstråket mot Korsbacka har ett specifikt mikroklimat genom sitt nedsänkta läge. Platser med speciella förhållanden som denna bör gynnas gällande biologisk mångfald. Här finns möjligheten att arbeta med ett varierande växtmaterial som klara platsens förhållanden.

Med kunskapen om hur planteringar ska placeras, har man som projektör alla möjligheter att skapa spännande och estetiskt tilltalande planteringar utan att nedprioritera trygghetsupplevelsen. En genomtänkt och estetiskt tilltalande plantering kan skapa ett positivt helhetsintryck för betraktaren och möjligen motverka negativa associationer till platsen. Detta påstående bör fungera som objekt för framtida forskning.

Ekonomi

Varierade, flerskiktade planteringar gynnar inte bara en biologisk mångfald utan underlättar även vid skötsel. Många av planteringarna i Kyrkparken är inte slutna vilket leder till att både örtartat och vedartade ogräs blir synligt. Genom att använda sig av slutna, flerskiktade planteringar kan man minska risken för ogräs att etablera sig på platsen. Dessutom kan man dölja föryngringsbeskränning som ofta ger ett tråkigt intryck. Skötselkostnaden för slutna planteringar är dessutom mindre. Genom att samla vegetation i slutna planteringar underlättar

man dessutom för gräsklippning. Trimmingsarbeten utöver gräsklippning kan bli stora kostnader i längden.

För att sammanfatta den teoretiska och empiriska studien kan man säga att när det gäller trygghetsarbete i tätortsmiljö bör ämnet ses ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. Trots att vegetation i en del fall spelar roll, bör stadsplanering också uppmärksammas i denna fråga. Planering av var viktiga genomfartsleder och gångstråk ska ligga är en minst lika viktig fråga att ta ställning till. Attraktiva och trygga grönområden kan vara en delaktig faktor till att locka nya invånare till kommunen, vilket resulterar i ökade intäkter för kommunen.

Litteraturlista

Abu-Bakr, K & Eriksson J (2009). *Trygghet i Kävlinge kommun*. Malmö: Sweco Architects AB. Rapport till Länsstyrelsen. 3831249000.

Bucht, E & Persson, B (1994). *Grönstruktur i städer och tätorter*. Stad & Land. Alnarp

Jorgensen, A., Hitchmough, J., Calvert, T., (2002). *Woodland spaces and edges: their impact on perception of safety and preference*. Landscape and urban planning, 60, 135-150.

Jorgensen, A (2004). The social and cultural context of ecological plantings. I: Dunnet, N. and Hitchmough, J. (Eds.), *The dynamic landscape*. Spon, London. 293-325

Kaplan, R & Kaplan S (1998). *With people in mind*. Island Press. Washington DC

Listerborn, C (2000). *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret

Lundgren Alm, E., Sandström G, U. & Elander, I (2007). *Biologisk mångfald i staden*. Örebro universitet. Örebro

Polismyndigheten i Stockholms län (2005). *Bo tryggt 05*. [online] Tillgänglig: <http://www.botryggt.se/>

Sandstig, G (2003). *Orons platser. En granskning av människors upplevelser av rädsla och otrygghet*. Göteborgs universitet. Göteborg

Schintler, C W (1917). *Trädgårdskonstens historia i Europa*. Stockholm Hugo Gebers Förlag